

EDITORIAL

Vážení čtenáři,

v posledních desetiletích v oblasti sociálních věd sílí obecné přesvědčení, že antropologické výzkumy mohou být s úspěchem prováděny ve vlastním prostředí a mohou poskytnout plodnou interpretaci sociálních situací a praktik, které bývají uvnitř politických či žurnalistických polí interpretovány jednostranně či zjednodušeně. Studenty kulturní a sociální antropologie a dalších oborů sociálních věd nadšené pro terénní výzkum či aplikaci nových výzkumných metod zároveň stále více znepokojuje nárůst extremistických etnický a rasově zabarvených postojů určité části společnosti a populismus regionálních politiků, kteří na těchto náladách získávají „politické body“. Na tomto místě nechceme tvrdit, že za vším vždy stojí špatné záměry, ale rozhodnutí, která nevycházejí ze znalosti podstatných aspektů řešené či reprezentované sociální situace, se mohou míjet s deklarovanými cíli.

V roce 2008 a 2009 se ve společenském prostředí České republiky objevila řada konfliktních jevů spojených s problémy nezaměstnanosti, zadluženosti domácností a výplatami dávek sociální podpory projevující se v nejvyhrcoňější formě v Ústeckém kraji, Litvínově a Chomutově. Na konci roku 2008 se ve čtvrti Janov v Litvínově uskutečnil pochod radikálně nacionalistických skupin zaměřených proti romskému obyvatelstvu. Sídliště Janov získalo pozornost médií a tamní situace se stala politickým tématem. Současně se během roku ve veřejném diskursu objevila řada projevů xenofobie a rasových či kulturních předsudků.

Výše nastíněná témata, včetně jejich společensko-politické reflexe bývají běžně uchopována jako problém sociálního vyloučení, jako problém etnických a kulturních menšin či problém regionálního rozvoje. Texty publikované v tomto monotematickém čísle AntropoWebzinu, které dále obsahuje již jen standardní rubriku recenzí, se touto oblastí ovšem zabývají z odlišného hlediska. Jejich výhodou je, že nevznikly na zakázku žádného vládního či nevládního zadavatele. Jsou tedy odlišně situované, a jelikož jsou výsledkem primárního výzkumu, existuje v nich větší prostor pro aplikaci přínosné experimentální či dosud oficiálně nezavedené metodologie a teorie. Výzkumu situace v Litvínově je věnováno celkem pět textů: tři výzkumné zprávy a dvě diskursivní analýzy. Doplněk k těmto statím tvoří diskursivní analýza exekucí tzv. neplatičů vedených radnicí v Chomutově.

Studie jsou převážně výsledkem specifických výzkumů a výzkumných záměrů financovaných z grantových systémů pro společný výzkum akademických pracovníků a studentů - výzkum studentů *Katedry antropologických a historických věd FF ZČU* (pod vedením Michala Tošnera) a *Katedry sociologie FSV UK* (pod vedením Olgy Šmídové) – či vznikly jako samostatné badatelské aktivity příslušných autorů. Souběžný zájem začínajících badatelů různých fakult a center sociálních věd se nám podařilo přetvořit ve spolupráci a spojit do společného výstupu v podobě přítomného monotematického čísla. Jeho vydání je umožněno díky projektu AntropoWebzin 2010, který je podpořen v rámci Studentské grantové soutěže ZČU (projekt SGS-2010-019).

Studie jsou rozděleny do dvou částí. První část obsahuje texty, které se opírají o kvalitativní terénní výzkum a analýzu dat. Druhá část zahrnuje diskursivní analýzy sociálních politik a extrémních nacionalistů. Metoda diskursivní analýzy je v současné době na vzestupu a čtenáři mohou posoudit její heuristickou sílu a přínos jejích výsledků.

Studie „Materiální past: Geneze sociálního napětí v lokalitě Litvínov-Janov ve vztahu k privatizaci bytového fondu“, „Průmysl sociálního vyloučení: lokalita Janov“ a „Nástin mediálního diskursu o Janově: kriticko-diskursivní přístup“ tvoří jednotu v rámci výzkumné praxe studentů ve specifickém výzkumu KSA FF ZČU (33130/333009). Primární výzkum menšího rozsahu byl realizován i pod záštitou *Centra aplikované antropologie a terénního výzkumu při KSA FF ZČU*, přičemž výzkumný a autorský tým tvoří studenti Nikola Indrová, Matěj Novák, Zuzana Poláková, Viktor Rumpík, Klára Židlická a Petr Vašát. Zpráva z výzkumu realizovaného Barborou Benešovou (FHS UK) je uvedena pod názvem „Janov: městská část Litvínova. Komu se tu hodí vyloučená lokalita?“ Autorka v ní analyzuje důvody pro zařazení Janova mezi vyloučené lokality a klade si otázku, zda jsou v terénu přítomny prvky tzv. kultury chudoby, které vznikají v prostředí vyloučených lokalit.

Po třech výzkumných článcích v první části následuje část diskursivních analýz. První z nich je výše uvedená analýza Petra Vašáta. V této části dále naleznete text Jana Šamánka nazvaný „Jak se dělá rasová válka? Kritická diskursivní analýza neonacistických textů“. Jan Šamánek se zabývá analýzou rasistického a nacionalistického diskursu na internetových serverech ve vztahu k Janovu a Přerovu a ukazuje, jak neonacistické hnutí navázalo svou ideologii na sociální problémy a mobilizovalo rasově nesnášenlivé demonstrace. Poslední zařazená diskursivní analýza od Adama Gajdoše „Právo a spravedlivost v spore o chomutovské exekucie“ se sice netýká Janova, ale tvoří komparativní doplněk k popisované situaci v Janově, kde je téma exekucí také přítomno. Autor pojednává o „morálních dramatech“ produkovaných oficiálními místy ve vztahu ke kategoriím „neplatičů“, „nepřízřůsobivých“ a „problémových“ obyvatel. Poslední dvě zmíněné diskursivní analýzy byly vypracovány v rámci řešení výzkumného záměru Univerzity Karlovy „Rozvoj české společnosti v EU: rizika a výzvy“ (MSM0021620841).

Kulturně, etnický a sociálně zabarvená (nebo takto v rámci mediálního diskursu prezentovaná) situace některých severočeských lokalit přirozeně vzbudila zájem mezi studenty antropologických a sociálních věd, kteří se znepokojení násilným vývojem rozhodli pod odborným vedením situaci monitorovat. Za tímto angažmá stojí oprávněné přesvědčení,

že disciplíny sociálních věd mohou získat svůj význam tehdy, když se jim podaří objasnit situace odehrávající se v současné komplexní společnosti České republiky. S potěšením vám tak nyní předkládáme texty, které se vzájemně doplňují a reprezentují sociální situaci v regionech, kde se situace stala alarmující. Publikací tohoto monotematického čísla usilujeme o poskytnutí podnětů a nových hledisek vedených mimo hledisko etnické a sociálně politické. Doufáme, že přítomné číslo AntropoWebzinu bude přínosné nejen pro odbornou veřejnost, ale také pro zúčastněné aktéry působící v této oblasti jak ve vládním, tak nevládním sektoru či samotným obyvatelům lokalit, o kterých je zde pojednáváno. Domníváme se totiž, že předkládané texty mohou svými interpretačními modely a zjištěnými fakty přispět k posílení sociální koheze v nich.

Michal Tošner – Petr Tůma
editoři monočísla